

Nr 13.

Ankom till riksdagens kansli den 24 april 1917 kl. 12 m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 13 i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning, huruvida och under vilka villkor statsbidrag skall kunna lämnas som hjälp till bosättning åt personer, vilka ämna ingå äktenskap.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 55, har herr von Koch hemställt, att riksdagen ville besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och under vilka villkor statsbidrag skall kunna lämnas som hjälp till bosättning åt personer, vilka ämna ingå äktenskap.

Motionen.

Beträffande motiveringen för denna hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Frågan om åtgärder till äktenskapsfrekvensens höjande samt i samband därmed om botemedel mot den avtagande nativiteten har redan förut varit föremål för riksdagens behandling. Så väcktes vid 1914 års senare riksdag en motion av herr Welin om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning beträffande den nedgående nativiteten, dess orsaker och botemedel. Det i nu förevarande motion framställda förslaget till bosättningshjälp berördes, ehuru mera i förbigående, i herr Welins motion. Det andra kammarens tillfälliga utskott, till vilket denna motion hänvisats, avstyrkte emellertid bifall till densamma, icke minst på den grund, att frågan ansågs vara av en så vidlyftig natur, att den av motionären begärda utredningen svårigen skulle kunna praktiskt begränsas. Motionen vann ej heller kammarens bifall.

Motion i frågan, väckt i andra kammaren vid 1914 års riksdag.

Utskottet.

Den samhällsangelägenhet, som beröres i förevarande motion, är utan tvivel värd allvarligt beaktande. Detta framgår med synnerlig tydlighet av det utförliga yttrande i frågan, som på utskottets hemställen av socialstyrelsen avgivits, och vilket bifogas detta utlåtande. Enligt i nämnda yttrande meddelade statistiska uppgifter har äkten- skapsfrekvensen såväl som nativiteten i Sverige visat avsevärd nedgång under loppet av senaste 65 år, nämligen från respektive 7.61 och 32.79 till 5.82 och 21.60 på 1,000 invånare av medelfolkmängden. Nativitets- siffran har under åren 1909—1915 sjunkit med icke mindre än 4 pro mille, under det att födelsetalets sjunkande under näst föregående 58 år gick från 32.79 till 25.70 pro mille. Enligt 1913 års jämförande statistik befann sig vårt land, med undantag av Irland och Finland, lägre än övriga europeiska länder i fråga om antal ingångna äkten- skap, och endast Frankrike och Irland hade att uppvisa ett lägre födelse- tal i förhållande till folkmängden.

Man må söka de djupt liggande, mångskiftande orsakerna till dessa för vårt folks fortbestånd och nationella utveckling betänkliga företeelser i nutidskulturens avigsidor, i alltjämt inom alla folkklasser ökade krav på livet och därmed ofta sammanhängande bristande sparsam- hetssinne, i sociala missförhållanden, i industrialismens raska tillväxt och folkströmmens dragning till städerna och stadsliknande industrisam- hällen — ett är visst, att det måste erbjuda stora svårigheter att på lagstiftningens väg utfinna verksamma botemedel mot folkökningens fortgående avtagande, som med emigrationen såsom bidragande faktor hotar att närma sig en folkminskning, och omöjligt torde vara att tänka ut något universalmedel. Det gäller nog att klarlägga och därpå i görligaste mån söka avlägsna de olikartade orsakerna till det onda.

Vad angår motionärens hemställen om utredning, huruvida och på vilka villkor statsbidrag skall kunna lämnas som hjälp till bosättning åt personer, vilka ämna ingå äktenskap, anser socialstyrelsen en sådan hjälp icke kunna i någon högre grad påskynda tilltänkta giftermål, och att, ehuru statens utgifter för detta ändamål komme att uppgå till minst 4 miljoner kronor årligen, även om bemedlade äktenskapskandidater undan tagas från statshjälpen, någon mera betydande förhöjning av äktenskaps- frekvensen icke därigenom skulle framkallas. Utskottet inser svårigheten att bedöma i vad mån den föreslagna åtgärden skulle komma att få inflytande på äktenskapsbildningen i vårt land, men håller före att även detta förslag bör beaktas vid en allmän utredning av frågan.

Ett mindre omfattande uppslag, som ävenledes i motionen fram- föres, i syfte att bosättningshjälp från statens sida skulle begränsas till

landets jordbruksbefolkning, inom vilken äktenskapsbildningen för närvarande är särskilt låg, finner socialstyrelsen mera lämpligt och praktiskt genomförbart, om det förbindes med statens lånerörelse för beredande å landsbygden av egna jordbrukshem. Härigenom skulle ock den ur samhällssynpunkt föga önskvärda starka invandringen till städerna kunna motverkas. Styrelsen anser nämligen otvivelaktigt, att en av de många orsakerna till att statens lånehjälpsverksamhet för beredande av jordbruksegnahem icke anlåtats i större utsträckning än som skett är att söka i svårigheten för så många att uppbringa medel, som erfordras till anskaffande av nödiga inventarier. Principiellt tilltalande vore därför att staten till dem, som ämnade gifva sig och samtidigt stode i begrepp att mottaga jordbruksegnahem, förutom lån lämnade bidrag till inköp av inventarier, förslagsvis läggt 300 kronor.

Detta förslag sammanfaller emellertid i viss mån med den av herr Olsson i Ramsta inom andra kammaren väckta motionen, varom utskottet redan avgivit betänkande, och står liksom denna motion i nära samband med förslaget om egnahemsrörelsens ytterligare främjande samt bör således icke fristående utredas och avgöras, utan hänvisas till behandling i sammanhang med den väntade kungl. propositionen i egnahemsfrågan.

För övrigt är utskottet av den uppfattningen, att det viktiga folkökningsproblemet måste bedömas och utredas ur även andra och vidare synpunkter än dem motionären lagt på frågan, om något tillfredsställande resultat skall kunna ernås. Socialstyrelsen har i sitt yttrande, utan att nu kunna förorda några bestämda åtgärder, framhållit flera möjliga utvägar för äktenskapsbildningens stärkande och främjande i vårt land, vilka synas utskottet beaktansvärda och böra vid en utredning komma under överbäggande jämte andra lämpliga uppslag för att kunna leda till jämnsides gående lagstiftningsåtgärder från statsmakternas sida.

Men att i anledning av motionens yrkande, vilket endast innebär ett speciellt önskningsmål, hos kammaren göra framställning om en sålunda utvidgad, mera allsidig utredning, därtill torde utskottet sakna befogenhet. Då emellertid socialstyrelsen anser beaktansvärda skäl tala för, att en utredning angående lämpligaste sättet för befrämjande av äktenskapsbildningen i vårt land omedelbart bör komma till stånd, och styrelsen, som för en sådan utrednings verkställande torde äga de bästa förutsättningar, tillika enligt sin instruktion äger att själv taga initiativ och, om så erfordras, begära Kungl. Maj:ts bemyndigande att verkställa utredningen i fråga, förspilles ingen tid med att innevarande riksdag icke är i tillfälle att avlåta någon skrivelse i ärendet. Socialstyrelsen,

som äger att följa lagstiftningen i utlandet på detta område och det utredningsarbete, som där förekommit, torde ock inom kortare tid än en särskild kommitté kunna slutföra en utredning av detta spörsmål.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att ifrågavarande motion icke må föranleda till någon första kammarens åtgärd.

Stockholm den 23 april 1917.

På utskottets vägnar:

OSKAR NYLANDER.

Vid ärendets slutbehandling inom utskottet hava närvarit: herrar Nylander, Danström, von Koch, Kjellgren, Tisell, Ström och Permansson.

Reservation:

av herr *von Koch*.

Bilaga.*Utlåtande av socialstyrelsen.*

Till Konungen.

På framställning av riksdagens första kammarens andra tillfälliga utskott har Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 15 februari 1917 anbefallt socialstyrelsen att avgiva och till Kungl. Maj:t inkomma med yttrande över en inom samma kammare väckt motion, nr 55, om åvägabringande av utredning, huruvida och under vilka villkor statsbidrag skall kunna lämnas som hjälp till bosättning åt personer, vilka ämna ingå äktenskap. I anledning härav får socialstyrelsen anföra följande.

De faktorer, som äro bestämmande för storleken av ett lands befolkning, äro som bekant å ena sidan nativitet och immigration, å andra sidan dödlighet och emigration. En ökning av nativiteten respektive immigrationen eller en sänkning av dödligheten respektive emigrationen medför ett plus i fråga om befolkningens storlek, under det att en motsatt vågrörelse medför ett minus i samma avseende. Det synes naturligt, att en i så hög grad allmänmänsklig och för samhället betydelsefull företeelse som befolkningsrörelsen redan tidigt skulle påkalla uppmärksamhet från såväl enskilda forskares som samhällets sida. Intresset för befolkningsrörelsen är också av gammalt datum och har tagit sig uttryck såväl i ett statistiskt följande av dess fluktuationer som även i vetenskaplig behandling och praktiska lagstiftningsåtgärder. Härvid har utan tvivel nativiteten, särskilt under den senaste tiden, ådragit sig det största intresset, naturligtvis beroende därpå, att det ytterst är fruktsamheten hos ett folk, som är bestämmande för dess fortbestånd och tillväxt. Det är emellertid ingalunda så, att man alltid varit enig om betydelsen av en hög nativitet, utan hava åsikterna härutinnan växlat. Sålunda har man gjort gällande, å ena sidan, att en stor fruktsamhet hos ett folk vore det bästa kriteriet på dess livskraft, å andra sidan däremot, att en hög nativitet kunde medföra fara för fattigdom och nöd och sålunda leda till befolkningens proletarisering. Enligt den förra uppfattningen vore en sjunkande nativitet förebud till rasens utdöende. Enligt den senare åter vore en begränsning av barnantalet önskelig och tecken på en högre kultur. Enär det i sistnämnda fall givetvis finnes större utrymme för omsorgen om individernas höjande i kvalitativt hänseende, stode ock samma åsikt mera i överensstämmelse med rashygienens krav.

Ser man sedan efter, huru dessa varandra motsatta åsikter gjort sig gällande under olika tidsskeden, möta först strävandena under merkantilsystemets dagar att så långt möjligt höja den egna statens maktställning, i vilka strävanden åtgärder att främja befolkningens tillväxt ingingo såsom ett naturligt led. Från denna tid är sålunda att anteckna statliga åtgärder i syfte att främja såväl äktenskapsfrekvensen som den äktenskapliga fruktsamheten. En svängning i uppfattningen å ifrågakvarande område inträdde emellertid i början av 1800-talet under påverkan av dels Malthus

lära, dels ock sedermera nymalthusianismen, vilka som bekant båda avsågo en begränsning av barnalstringen. Efter hand upphörde också de mera direkta åtgärderna från statsmakternas sida att befrämja nativiteten. I vad mån ifrågavarande läror trängt igenom hos de djupa leden inom olika folk må i detta sammanhang lämnas därhän. Säkert är emellertid, att nativiteten under senare tid befunnit sig i ett stadigt sjunkande inom alla kulturstater.

Till belysande härav meddelas nedanstående tabell, som är ett utdrag ur statistisk årsbok för Sverige 1916, för jämförelses skull kompletterad med motsvarande uppgifter för årtiondet 1881—1890.

Land	På 1,000 invånare av medelfolkmängden										Utom äktenskap födda i % av levande födda 1906—1910
	Ingångna äktenskap					Levande födda					
	1881—1890	1906—1910	1911	1912	1913	1881—1890	1906—1910	1911	1912	1913	
Sverige	6.26	6.09	5.88	5.94	5.90	29.0	25.4	24.0	23.8	23.1	13.5
Norge	6.55	5.98	6.17	6.10	6.21	31.0	26.1	25.6	25.1	24.9	6.7
Danmark	7.34	7.15	7.17	7.33	7.23	31.9	28.2	26.7	26.7	25.6	11.0
Finland	7.37	6.55	5.94	5.87	5.89	35.1	30.9	29.1	29.1	27.1	7.0
England	7.48	7.64	7.59	7.75	7.75	32.5	26.3	24.4	23.8	23.9	4.0
Skottland	6.70	6.80	6.70	6.86	7.13	32.3	27.6	25.6	25.9	25.5	7.1
Irland	4.76	5.13	5.35	5.31	5.08	25.7	23.3	23.2	23.0	22.9	2.6
Nederländerna ...	7.06	7.34	7.23	7.65	7.55	34.2	29.6	27.8	28.1	28.2	2.1
Belgien	7.01	7.92	7.93	8.09	—	30.1	24.8	22.9	22.6	—	6.3
Tyska riket	7.81	7.94	7.85	7.91	7.66	36.8	31.6	28.6	28.3	27.5	8.7
Österrike	8.53	7.65	7.61	7.40	—	40.4	33.7	31.4	31.4	—	12.2
Ungern		9.06	9.23	8.64	—		36.7	35.0	36.3	—	9.3
Schweiz	6.93	7.53	7.35	7.27	6.92	28.0	26.0	24.2	24.1	23.1	4.5
Frankrike	7.35	7.88	7.77	7.90	7.53	23.9	19.3	18.7	19.0	18.8	8.9
Italien	7.86	7.85	7.50	7.55	7.46	37.5	32.4	31.5	32.4	31.7	5.1
Spanien	—	7.10	7.05	7.11	6.79	36.2	33.7	31.1	31.5	30.4	4.6
Portugal	—	6.36	6.95	7.36	—	—	31.4	—	34.7	—	11.2
Ryssland	8.84	8.50	—	—	—	48.5	45.1	43.7	—	—	2.5
Rumänien	8.20	9.70	10.61	8.60	9.30	41.3	40.6	42.7	43.4	42.7	9.1
Bulgarien	—	9.30	9.58	—	—	—	42.1	40.6	—	—	0.5
Serbien	11.04	10.00	10.40	4.43	—	45.4	39.4	36.6	38.1	—	1.3

Såsom framgår av ovanstående tabell, är nedgången i födelsetalet en gemensam företeelse för hela västra Europa, under det att östra Europa ännu bibehåller en hög nativitet.

Ifråga om orsakerna till nativitetens sjunkande hava demograferna lämnat en mångfald olika förklaringar. Utan att närmare ingå på detta spörsmål må dock här en kort erinran göras om de vanligast anförda orsakerna. Sålunda framhålles, bland annat, att med en ökad kultur alltid följa stegrade fordringar på livet i allmänhet, vilket i sin tur åter leder till framflyttning av äktenskapsåldern och begränsning i barnantalet. Vidare göres gällande, att med stigande upplysning följer en ökad ansvarskänsla, som avhåller familjerna att skaffa sig alltför många barn, enär möjligheten att giva dem en god uppfostran och utsikter till framkomst i livet eljest äventyras. Man pekar jämväl på kvinnoemancipationen och kvinnornas uppgående i det industriella arbetet såsom orsaker till nedgången i nativiteten. Slutligen anføres, att en av de viktigaste utav dessa orsaker är att söka i den starka inflyttningen till storstäderna, där en- och tvåbarnssystem tillämpas i större utsträckning än i småstäderna och på landsbygden och där steriliteten allt mer och mer utbreder sig.

Vilka de verkande faktorerna här än må vara, bekräftar dock erfarenheten den sedan länge gjorda iakttagelsen, att med ökad kultur som regel följer nedgång i nativiteten. Så länge denna tillbakagång endast yppar sig ifråga om det relativa antalet födda barn, det vill säga antalet födda på varje tusental av medelfolkmängden (= födelsetalet), torde förhållandena ur demografisk synpunkt icke behöva ingiva några mera allvarliga farhågor. Väsentligt annorlunda ställer sig saken, därest jämväl det absoluta antalet födda barn oavlatligt sjunker och detta förhållande visar tendens till att bliva konstant. Exempel härför erbjuda, bland andra, Frankrike och Sverige. Givet är att utvecklingen då så småningom kan föra till den punkt, där antalet årligen födda understiger antalet årligen döda. Tillfälligtvis har detta redan inträffat ifråga om Frankrike. Såsom framgår av tabellen har också Frankrike att uppvisa det lägsta födelsetalet, nämligen 18.8 procent, avseende år 1913.

Vad Tyskland beträffar, har man där länge kunnat glädja sig åt en synnerligen kraftig nativitet. Även detta land har emellertid för längesedan passerat maximum, och födelsetalet är numera jämväl där i avtagande, och, vad värre är, det sjunker hastigt — den starka nedgången i födelsetalet för Tyskland anses till väsentlig del vara beroende på den oerhörda inflyttningen i miljon- och storstäderna, som för närvarande innesluta icke mindre än en femtedel av Tysklands hela befolkning eller ungefär 15 miljoner människor. Liknande är förhållandet i flera andra länder. Folkökningens problemet har därför under det senaste årtiondet blivit aktuellt i hela Väst-Europa och självklart torde vara, att det folkförödande kriget gjort frågan särskilt akut i de därav berörda länderna, främst Frankrike och Tyskland.

Sedan länge har man ock diskuterat olika utvägar att använda den fara, som ligger i en ständigt sjunkande nativitet, och i denna diskussion deltaga numera icke endast yrkesdemografer utan även politiker, militärer, läkare m. fl. Härvid hava en hel del förslag framkommit, avseende att råda bot på det onda. Förslagen hava dels gått ut på en mera direkt premiering av barnalstringen, dels ock avsett att indirekt befrämja densamma genom att uppmuntra äktenskapsbildningen. Bland föreslagna åtgärder av det förstnämnda slaget må här nämnas utbetalande av en relativt stor statspremie för varje barn, exempelvis från och med det tredje inom samma familj, lämnande av årliga uppfostringsbidrag, exempelvis från och med det tredje barnet inom barnrika familjer, ävensom anordnande av särskild ålderspensionering av föräldrar, som uppfött och uppfostrat ett visst antal barn och så vidare.

Äktenskapsbildningen åter har man velat främja genom att giva visst företräde åt familjefäder till stats- och andra allmänna tjänster, genom särskilda lönetillägg för gifta löntagare, anställda i dylik tjänst, genom lindring i militärbördan för gifta män ävensom genom särskild beskattning av ogifta personer, företrädesvis ungarlar och så vidare. Tilläggas må ock, att man bland annat genom konfiskering av arv i barnfattiga familjer^v tänkt sig kunna framkalla ett större antal barn inom familjerna. Alla dessa förslag hava emellertid det gemensamt, att de antingen bliva ineffektiva eller ock svåra att praktiskt genomföra på grund därav att deras tillämpning skulle tillskynda vederbörande stater oerhörda kostnader eller ock utgöra ett alltför skarpt brytande med tradition och bestående samhällsordning. Det är därför endast undantagsvis som ifrågavarande förslag fått någon praktisk efterföljd. Såsom ett första steg i nu antydd riktning torde i allt fall böra uppfattas de i flertalet länder införda lättnaderna i den direkta statsbeskattningen för familjer med barn. Dessa skattelindringar äro dock alltför obetydliga för att kunna öva något som helst inflytande vare sig på äktenskapsfrekvensen eller nativiteten.

I *Frankrike* har man likväl på grund av förhållandenas makt tvingats att på allvar försöka sig på att lösa befolkningsproblemet. Enligt lagen om understöd åt barnrika familjer den 14 juli 1913 har varje familjeförsörjare i Frankrike, vars inkomster måste betraktas såsom otillräckliga och som har att försörja ett visst antal barn, rätt till ett månatligt bidrag av allmänna medel. Kostnaderna härför fördelas enligt vissa grunder på stat, departement och kommun. Bidrag utgår för varje barn under 13 år, räknat från och med det fjärde. Änklingar erhålla dock understöd från och med det tredje, änkor från och med det andra barnet. Barn mellan 13 och 16 år, för vilka skriftligt lärlingskontrakt föreligger, likställas ifråga om rätten till understöd med barn under 13 år. Understödet skall utgöra minst 60 francs per år. Överstiger detsamma 90 francs per år, erhålles ej statsbidrag för det över-skjutande beloppet. De kommunala myndigheterna avgöra, vilka skola komma i åtnjutande av understöd. De årliga kostnaderna hava beräknats uppgå till 25 miljoner francs för staten, 16 miljoner francs för kommunerna och 9 miljoner francs för departementen.

Enär lagen trädde i kraft den 1 mars 1914 har man givetvis icke ännu kunnat göra några säkrare iakttagelser över dess verkningar. Anmärkas må emellertid, att i parlamentet redan framförts olika ändringsförslag, avseende bland annat att låta understöden börja med tredje barnet samt att ställa bidragen i bättre relation till de verkliga uppfostringskostnaderna.

Vad därefter vårt eget land beträffar, så utvisar ovanstående tabell, att Sverige numera befinner sig bland de allra sista ifråga om såväl äktenskapsfrekvens som nativitet. Sammanräknas Finland med Ryssland samt Irland med England och Skottland, distanserar Sverige betydligt alla övriga europeiska länder ifråga om låg äktenskapsfrekvens, och under angivna förutsättning har endast Frankrike att uppvisa ett lägre födelsetal. Utvecklingen i vårt land under de senaste årtiondena i ifrågavarande avseende får sin närmare belysning genom nedanstående tablå:

År	På 1,000 invånare av medelfolkmängden		År	På 1,000 invånare av medelfolkmängden	
	Ingångna äktenskap	Levande födda		Ingångna äktenskap	Levande födda
1851—1860	7.61	32.79	1906	6.18	25.70
1861—1870	6.54	31.40	1907	6.21	25.53
1871—1880	6.81	30.48	1908	6.12	25.70
1881—1890	6.26	29.06	1909	5.97	25.58
1891—1900	5.94	27.14	1910	6.03	24.66
1901—1910	6.00	25.77	1911	5.88	23.99
			1912	5.94	23.80
			1913	5.93	23.16
			1914	5.80	22.87
			1915	5.82	21.60

Födelseätalet i Sverige har sålunda under den tidrymd, ovanstående tablå omfattar, befunnit sig i ett så gott som oavbrutet sjunkande. Jämväl äktenskapsfrekvensen visar i stort sett en betydande nedgång, ehuru dock här en del ojämnheter gjort sig gällande.

Den i det föregående meddelade jämförelsen mellan de europeiska länderna slutar med år 1913. För Sveriges vidkommande finnas emellertid motsvarande uppgifter tillgängliga även för åren 1914 och 1915, och siffrorna för sistnämnda år angiva, såsom framgår av tablå här ovan, att ytterligare nedgång ägt rum. För år 1915 utgjorde sålunda födelseätalet 21.60 pro mille och giftermålstalet 5.82 pro mille. En svensk politiker har träffande uttryckt saken så, att den svenska nationen bränner sitt ljus i båda ändar. Resultatet härav har ej heller uteblivit, i det att jämväl det absoluta antalet årligen födda visar en kraftig tendens att gå tillbaka. Antalet levande födda i Sverige utgjorde:

År	Antal levande födda	År	Antal levande födda
1906	136,620	1911	132,977
1907	136,793	1912	132,868
1908	138,874	1913	130,200
1909	139,505	1914	129,451
1910	135,625	1915	123,049

Dessa siffror utvisa, att en minskning i antalet levande födda ägt rum under år 1915 i förhållande till år 1909 med icke mindre än 16,456 eller närmare 12 procent. Antalet döda utgjorde under samma år respektive 74,538 och 83,422.

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 12 saml. 2 avd. 12 häft. (Nr 13.) 2

Därest från antalet levande födda räknas antalet döda, återstår ett födelseöverskott av 64,967 för år 1909 mot endast 39,627 för år 1915. Drages ifrån sistnämnda tal ytterligare resultatet av en normal nettoemigration, 10,000 à 20,000 personer — emigrationen har under världskrigets fortvaro betydligt understigit den eljest normala — erhålles som rest ett befolkningsöverskott av 20,000 à 30,000 personer, en siffra, som uppenbarligen icke tål allt för många sådana reduceringar som den, vilken enligt vad nyss påvisats ägt rum ifråga om levande födda från år 1909 till år 1915.

Ser man nu efter, huru här ifrågavarande förhållanden gestalta sig i städerna till skillnad mot landsbygden, visar det sig, att äktenskapsfrekvensen är betydligt större i städerna än på landsbygden, under det att motsatsen äger rum i fråga om nativiteten. Under år 1915 uppgick sålunda giftermålstalet till 7.13 pro mille i städerna men till endast 5.33 pro mille på landsbygden och födelsetalet till 20.18 pro mille i städerna och 22.13 pro mille på landsbygden.

Då det i detta sammanhang jämväl torde vara av stort intresse att konstatera, huru äktenskapsfrekvens och nativitet fördela sig på olika yrkesgrupper, meddelas här nedan en översikt däröver. Siffrorna utgöra de årliga medeltalen för tioårsperioden 1901—1910, hämtade ur Befolkningsrörelsen 1901—1910 (tioårsöversikt).¹⁾

Y r k e s g r u p p	På 1,000 invånare av medelfolkmängden	
	Ingångna äktenskap	Levande födda
Jordbruk och fiske.....	4.76	23.0
Industri och bergsbruk.....	7.12	30.4
Handel och samfärdsel.....	8.25	28.4
Allmän tjänst m. m.....	6.25	20.7
I allt	6.00	25.8

Ovanstående siffror giva bland annat vid handen, att äktenskapsfrekvensen är synnerligen svag inom jordbruk och fiske. Nativiteten är även ganska låg, ehuru icke så låg, som giftermålstalet giver anledning antaga. Inom berörda yrkesgrupper äro sålunda giftermålen mera sällsynta, men familjerna istället relativt barnrika. Sistnämnda förhållande bekräftas ock därav, att under nyssnämnda tioårsperiod på 1,000 gifta kvinnor under 45 år årligen kommo på landsbygden 270.03 barnaföderskor men i städerna endast 223.44. Anmärkas må emellertid, att det låga giftermålstalet för jordbruksbefolkningen säkerligen i hög grad är beroende av den starka strömningen till städerna och industrien, särskilt av de giftas vuxna åldrarna, ett förhållande, som givetvis inverkar menligt jämväl på födelsetalet inom samma befolkningsgrupp.

¹⁾ Ifrågavarande publikation, som ingår i serien Sveriges officiella statistik, föreligger ännu visserligen endast i korrektur, men har statistiska centralbyrån i allt fall gjort ifrågavarande siffror tillgängliga.

För de i allmän tjänst anställda äro såväl giftermålstal som isynnerhet födelse-tal låga. Inom de båda övriga yrkesgrupperna, industri och bergsbruk samt handel och samfärdsel, äro motsvarande förhållanden väsentligt bättre och kunna betecknas såsom goda.

Socialstyrelsen har ansett sig böra lämna ovanstående kortfattade överblick över vissa delar av befolkningsproblemet, innan styrelsen övergår till den mera direkta behandlingen av föreliggande motion. Styrelsen håller nämligen före, att ett bedömande av de utav motionären framförda frågorna svårligen kan ske annat än i samband med vissa andra därmed nära sammanhängande befolknings-frågor. Självfallet måste åtgärder, vidtagna att befördra äktenskapsbildningen, indirekt befrämja jämväl nativiteten, och omvänt synas åtgärder, avseende att höja nativiteten, i allmänhet kunna förväntas gynnsamt återverka på äktenskapsbildningen. Motionären inriktar väsentligen problemet på ett befrämjande av äkten-skapsbildningen såsom ett i och för sig önskvärt mål, under hänvisning, bland annat, till rådande svåra missförhållanden på sedlighetens område, samt under framhållande, att en förbättring häri vore att förvänta genom ökad äktenskapsfrekvens. Detta motionärens motiv förtjänar otvivelaktigt beaktande. De uppgifter angående antalet oäkta barn i Sverige i förhållande till levande födda, som återfinnas i ovanstående först införda tabell, äro i detta avseende värtaliga. Det framgår av nämnda upp-gifter, att det relativa antalet oäkta barn är icke oväsentligt högre i Sverige än i något annat land. Under femårsperioden 1906—1910 utgjorde de oäkta barnen 13.5 procent av samtliga levande födda. Siffran har för år 1913 stigit till 15.60. Åtgärder, vidtagna i syfte att avhjälpa berörda missförhållande, måste därför anses väl motiverade.

Motionären har jämväl antytt äktenskapsbildningens betydelse för nativiteten.

Det synes emellertid uppenbart, att frågan om nativitetsens höjande eller i allt fall dess bibehållande vid det nuvarande läget utan gensägelse måste anses vara befolkningsrörelsens viktigaste problem och naturliga brännpunkt. Den föregående redogörelsen lärer ock giva vid handen, att det är hög tid på att denna fråga upptages till allvarligt dryftande även i vårt land. Reformen i nuvarande tid, be-rörande befolkningsrörelsen, torde därför böra framför allt inriktas på nativitets-problemet. Såsom av det ovan anförda framgår, synes emellertid hos oss saken snarast ligga så, att den låga födelsesiffran ännu så länge till väsentlig del måste tillskrivas den låga äktenskapsfrekvensen, enkannerligen inom jordbruksbefolkningen, vars svaga äktenskapsbildning synbarligen drager ned genomsnittssiffran för hela riket. Det förefaller därför naturligt, att man för Sveriges vidkommande i främsta rummet borde taga sikte på ett befrämjande av äktenskapsbildningen såsom ett medel att höja nativiteten. Kommer giftermål en gång till stånd, torde i vårt land, i all synnerhet på landsbygden, ännu goda förutsättningar finnas för att jäm-väl barn skola komma till världen.

Vad därefter angår frågan om möjliga och lämpliga utvägar för höjande av äktenskapsfrekvensen, så torde som allmänt omdöme gälla, att ju bättre de ekono-miska förutsättningarna äro, desto större utsikter finnas för en god äktenskaps-frekvens. Riktigheten härav bekräftas bland annat av det faktum att i städerna respektive inom industrien, där större möjligheter finnas till en god inkomst och dit följaktligen en strömning, särskilt av de giftasvuxne, går från landsbygden och jordbruket, giftermålen äro relativt talrikare än på landsbygden respektive inom

jordbruket, där tillfällena att få goda inkomster äro mera sällsynta. Erfarenheten visar ock, att med goda konjunkture till viss grad följer en stegrad äktenskapsfrekvens. Då det emellertid givetvis icke ligger inom möjligheternas gräns att genom statsingripanden i någon högre grad direkt förbättra befolkningens ekonomiska läge i allmänhet, lära andra vägar få anlitas. Med avseende härå vill styrelsen här nedan framföra vissa synpunkter, men anser sig styrelsen redan nu böra betona, att detta sker endast diskussionsvis, så att därvid framkommande uppslag icke få uppfattas såsom innebärande något ståndpunktstagande från styrelsens sida.

Ett helt säkert synnerligen effektivt medel vore att betala högre löner i form av familjetillägg till de gifta männen än till de ogifta. Denna utväg torde emellertid få lämnas åsido redan av det skälet, att det säkerligen ur konkurrenssynpunkt skulle möta oöverbinnerliga hinder att genomföra en dylik princip ifråga om löntagare, anställda i enskild verksamhet. För stats- och i annan allmän tjänst anställda torde däremot saken kunna diskuteras.

Motionären har för egen del tänkt sig, att staten skulle lämna ekonomisk hjälp till bosättning åt personer, vilka ämna ingå äktenskap. Med avseende härå vill styrelsen till en början framhålla, att, försåvitt man med denna bosättningshjälp vill vinna något som helst resultat ifråga om ökad äktenskapsbildning, densamma måste bestämmas till ett icke allt för lågt belopp. Motionären har antydningssvis nämnt summan 150 kronor. Ehuru nämnda belopp synes tämligen anspråkslöst och väl knappt för att vara till en sådan hjälp, att ett påtänkt giftermål därigenom i någon högre grad påskyndas, skulle dock en allmännare tillämpning av systemet ifråga medföra kännbara utgifter för staten. Då giftermålens antal i Sverige uppgår till ungefär 33,000 per år, komme nämligen, även med frånräknande av äktenskap mellan mera välsituerade personer, statens utgifter för ifrågavarande ändamål att uppgå till minst 4 miljoner kronor årligen. Ehuruval summan förefaller ganska avsevärd, synes det dock knappast sannolikt, att någon mera betydande förhöjning av äktenskapsfrekvensen därigenom skulle framkallas.

Vill man undvika stora kostnader för staten, synes man hellre för underlättande av bosättningen för den stora massan av vårt folk kunna ifrågasätta, huruvida icke spartväng för ändamålet borde åläggas alla ogifta män, exempelvis mellan 18 och 30 år. Ett sådant sparsystem skulle möjligen kunna samorganiseras med den allmänna pensionsförsäkringen. Som villkor kunde för sådant fall bland annat föreskrivas, att den sparade summan icke i sin helhet finge utbetalas annat än som bosättningshjälp, men att insättningarna, för den händelse insättaren icke gifte sig, i allt fall skulle tillgodoräknas honom såsom gjorda för vinnande av frivillig pension. Ehuru sålunda det insatta beloppet ingalunda skulle vara helt förlorat för insättaren utan i framtiden komma honom tillgodo i form av frivillig pension, förefaller det dock ganska sannolikt, att ovannämnda villkor skulle kunna bliva en ganska kraftig drivfjäder för mången att ingå äktenskap, särskilt om det sparade kapitalet genom tillgodoräknande av ränta på ränta skulle uppgå till en mera avsevärd summa.

Även motionären har emellertid beaktat de svårigheter, vilka möta för ett allmännare beredande av bosättningshjälp från statens sida och i anledning härav ifrågasatt förslaget begränsande till vissa grupper av landets invånare. Styrelsen har likaledes varit inne på denna tankegång och därvid tyckt sig finna naturliga anknytningspunkter till vissa befolkningsgrupper. Icke minst i anledning av ovan meddelade statistiska uppgifter, vilka ju bland annat ådagalagt, å ena sidan att

äktenskapsfrekvensen är mycket låg inom landets jordbruksbefolkning, men å andra sidan att familjerna äro barnrikare på landsbygden än i städerna, har det fallit sig synnerligen naturligt att överväga möjligheten och lämpligheten av att förbinda det i motionen givna uppslaget med statens lånerörelse för beredande av jordbruksegnahem. En av de många orsakerna till att denna hjälpverksamhet från statens sida icke anlitats i större utsträckning än vad som skett, torde otvivelaktigt vara att söka i svårigheterna för de flesta av dem, vilka reflektera på att skaffa sig ett jordbruksegnahem, att uppbringa de medel, som äro erforderliga för anskaffande av nödiga inventarier. Det är icke nog med att vederbörande erhålla ett jordstycke. Inventarier äro också nödvändiga. Särskilt under nuvarande förhållanden med de kreaturspriser, som nu gälla och sannolikt under en avsevärd tid framåt komma att bli rådande, torde det för dem, vilka icke äga några mera avsevärda besparingar utan endast hava den egna arbetskraften att bygga på, möta synnerligen stora svårigheter att förvärva jordbruksegnahem. Principiellt tilltalande vore därför att staten till dem, som ämnade gifta sig och samtidigt stode i begrepp att mottaga jordbruksegnahem, förutom lån enligt fastställda villkor för inköp av vederbörande fastighet, jämväl lämnade bidrag till inköp av inventarier. Enär det här knappast vore fråga om direkt bosättningshjälp utan snarare om bidrag till inventarier, finge beloppet icke sättas allt för lågt, åtminstone icke under 300 kronor.

En dylik åtgärd vore ägnad att bereda större utsikter för befolkningen på landsbygden att där inom jordbruksnäringen skapa sig ett hem och en framtid i stället för i städerna och inom industrien. Den riktar sig vidare mot just det befolkningslager, inom vilket en höjning av äktenskapsfrekvensen är mest av behovet påkallad och därjämte även mest önskvärd ur den synpunkten, att där ännu torde finnas de bästa förutsättningar för uppkomsten av barnrika familjer. Framhållas må tillika, att ett visst urval redan skett vid egnahemslånets beviljande, så att man torde kunna få förutsätta, att mottagarna av bidraget äro skötsamma människor, som äga förmåga att försörja sig själva och sina barn. Måhända skulle realiserandet av denna tanke icke endast gagna egnahemslånerörelsen som sådan utan jämväl tjäna som medel att binda en avsevärd del av befolkningen vid landsbygden för att där bilda familj och föda landet sunda söner och döttrar.

Vilka kostnader en dylik hjälpverksamhet från statens sida skulle medföra, låter sig givetvis icke på förhand bedöma. Till viss ledning må emellertid meddelas, att enligt tillgängliga uppgifter under åren 1905—1914 utlämnades följande antal jordbrukslån:

År	Antal jordbrukslån	År	Antal jordbrukslån
1905	644	1910	1,312
1906	441	1911	1,096
1907	645	1912	1,183
1908	956	1913	1,424
1909	1,123	1914	1,340

Enligt ovan anförda statistiska uppgifter är äktenskapsfrekvensen abnormt låg, förutom hos jordbruksbefolkningen, även inom den yrkesgrupp, som utgöres av de i allmän tjänst anställda, något som jämväl är ägnat att återverka på nativiteten inom samma grupp. Då nu statstjänsten i allmänhet erbjuder en säker anställning, som i och för sig borde uppmuntra till ingående av äktenskap, synes man vara berättigad antaga, att nämnda missförhållande har sin grund förnämligast i den knappt tillräckliga avlöning, som i regel åtföljer statstjänsten. Här synes om någonsin vara ett område, där staten lämpligen bör inskrida, antingen genom lämnande av bosättningshjälp eller på annat sätt. Det synes därför kunna ifrågasättas, huruvida icke staten med hänsyn till det värde, som den gifta statstjänaren otvivelaktigt måste anses ur här ifrågavarande synpunkt representera framför den ogifta, borde tillerkänna den förra vissa företräden framför den senare. En sådan princip, ehuru ur helt andra synpunkter nämligen rent lönepolitiska, har även framförts i officiella utredningar samt i viss mån redan godtagits av statsmakterna genom beviljande av särskild krigstidshjälp till vissa familjeförsörjare. Även om för närvarande alltför starka betänkligheter skulle resa sig mot tanken, att de i statens tjänst varande familjefäderna i allmänhet och under normala förhållanden tillerkännas särskilda lönetillägg, familjetillägg, så synas dock andra utvägar redan nu kunna tagas i övervägande. Exempelvis låter det tänka sig, att rätt till ålderstillägg skulle kunna inträda tidigare för den gifta statstjänaren än för den ogifta, exempelvis efter 3 år för den förra, men först efter 5 år för den senare.

Det synes föreligga vissa skäl att antaga, att dylika reformer, därest de befunnes ur olika synpunkter lämpliga, skulle kunna utöva ett gynnsamt inflytande på äktenskapsbildningen bland statstjänarna. I samband härmed må erinras, att den gifta statstjänaren för närvarande i verkligheten uppbär mindre ersättning för sitt arbete av staten än den ogifta, enär staten i form av indirekta skatter årligen återtager ett vida större belopp av den förra än av den senare. En kompensation i någon form skulle därför innebära en viss grad av rättvisa.

Därest staten på här antytt sätt sökte bereda familjefadern en förmånligare ställning, torde det kunna antagas, att det givna föredömet så småningom skulle sträcka sina verkningar nedåt såväl till de kommunala anställningarna som ock till vissa grenar av den enskilda verksamheten, såsom banker, försäkringsbolag, järnvägar m. fl. För den stora massan av enskilda löntagare inom industri, hantverk, jordbruk m. m. synas dylika åtgärder knappast vara genomförbara. Emellertid torde man även här kunna tänka sig vissa lättnader i familjefaderns ställning, exempelvis genom åtgärder i syfte att driftsinskränkningar med därav följande avskedanden i första hand skulle gå ut över de ogifta arbetarna och i sista hand drabba de gifta. Omöjligt torde ej heller vara, att en del arbetsgivare, vilka för sin näring äro i någon högre grad beroende av den mera fasta och stående arbetarstam, som de gifta arbetarna otvivelaktigt utgöra, skulle befinnas villiga att hjälpa sina arbetare med bosättningen, därest deras åtgöranden i nämnda avseende jämväl uppmuntrades med ekonomiskt bidrag från statens sida. Givetvis skulle för berörda fall sådana villkor förbindas med statsbidragets tillgodonjutande, att arbetarna genom mottagande av dylik hjälp utav arbetsgivaren icke bleve oskäligt bundna i sin handlingsfrihet gent emot denne. I samband härmed vill styrelsen omnämna, att styrelsen har sig bekant, att ett industriellt företag i Tyskland, såsnart någon flicka födes bland dess arbetare, insätter en summa penningar i bank för den nyföddas räkning under

villkor, bland annat, att beloppet med därav följande avkastning icke utbetalas till den, för vars räkning insättning skett, i annan form än som brudgåva, då hon gifter sig. Det har också uppgivits, att dessa flickor äro mycket eftertraktade av de unga männen och alltid bliva gifta. Måhända finnes här ett uppslag att taga vara på.

Socialstyrelsen har vid behandlingen av förevarande spørsmål kommit till den åsikten, att viss sannolikhet talar för att ett anlåtande jämsides av vissa utav här ovan angivna, på begränsade områden inriktade metoder, eventuellt även andra, borde, utan att allt för stora krav därigenom lades på staten, kunna så småningom inarbeta i det allmänna medvetandet den uppfattningen, att bildandet av familj är ur samhällets synpunkt någonting synnerligen värdefullt och att samhället därför så långt möjligt vill stöda och gynna dem som påtaga sig det därmed förenade ansvaret.

Därest en dylik uppfattning trängde igenom folkets breda led, torde ock goda förutsättningar skapats för äktenskapsfrekvensens stärkande och tilltagande.

Beaktansvärda skäl synas sålunda tala för, att en utredning angående lämpligaste sättet för befrämjande av äktenskapsbildningen i vårt land omedelbart bör komma till stånd, och har styrelsen antytt vissa möjliga utvägar, som härvid kunna tagas i övervägande. Det ligger emellertid i sakens natur, att styrelsen i frågans nuvarande läge icke ansett sig kunna förorda någon eller några bestämda åtgärder för vinnande av berörda syfte.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit tjänsteförrättande generaldirektören Huss, byråcheferna Andersson, Bergsten och Fürst samt tjänsteförrättande byråcheferna Molin och Bjurstedt.

Stockholm den 21 mars 1917.

Underdånigst
GUNNAR HUSS.

Elis Bjurstedt.